

سیاست‌گذاری گردشگری در اسناد توسعه‌ای جمهوری اسلامی ایران با تاکید بر گردشگری

ورزشی

حمید رضا امینی کمیجانی^۱، ابوالفضل فراهانی^{۲*}، محمود گودرزی^۳، لیلا قربانی^۴

۱. دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی در سازمان‌های ورزشی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

۲. استاد مدیریت ورزشی، گروه علوم ورزشی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

۳. استاد مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۴. استادیار مدیریت ورزشی، گروه علوم ورزشی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

تاریخ دریافت: (1399/11/20) تاریخ پذیرش: (1400/06/01)

Policy of the tourism in the development documents of the Islamic Republic of Iran with emphasis on sports tourism

H. R. Amini Komijani¹, A. Farahani^{2*}, M. Godarzi³, L. Ghorbani Ghahfarokhi⁴

1. Phd student of strategic management in sports organizations, Payam Noor University, Tehran, Iran.

2. Professor of Sports Management, Department of Sports Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

3. Professor of Sports Management, Faculty of Sports Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

4. Assistant Professor of Sports Management, Department of Sports Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

Received: (2021. Feb. 08)

Accepted: (2021. Aug. 23)

چکیده

Abstract

The purpose of this study is to survey the policy of the tourism industry in the development documents of the Islamic Republic of Iran with emphasis on sports tourism. For this purpose, among the development documents of the country, eight development documents that are currently valid and current were purposefully selected as a sample. Data were collected by documentary method and then analyzed qualitatively. The results showed that in the Constitution of the Islamic Republic of Iran, the vision of the Islamic Republic of Iran on the horizon of 1404, the comprehensive scientific map of the country and general policies of science and technology, tourism, sports tourism and their meanings are not mentioned. Tourism, sports tourism and their related meanings have been considered in the general policies of the Sixth Development Plan, the Sixth Economic, Social and Cultural Development Plan of the Islamic Republic of Iran and the Basic Islamic-Iranian Model of Progress and increasing the importance of tourism for policy makers ultimately leads to codification of A strategic document for the development of tourism in Iran. After the announcement of the general policies of the Sixth Development Plan, the tourism policy and sports tourism of the Islamic Republic of Iran have undergone evolution and subsequent documents give the great importance to this industry. However, it seems that in order to achieve the desired result, the implementation of policies related to tourism and sports tourism should be continuously emphasized and evaluated.

Keywords

Development Documents, Policy Making, Tourism, Sports.

هدف مطالعه حاضر بررسی سیاست‌گذاری صنعت گردشگری در اسناد توسعه‌ای جمهوری اسلامی ایران با تاکید بر گردشگری ورزشی است. برای این منظور هشت سند توسعه‌ای که در حال حاضر معتبر هستند به طور هدفمند به عنوان نمونه انتخاب شدند. داده‌ها به روش اسنادی جمع‌آوری و به صورت کیفی تحلیل شدند. نتایج نشان داد که گردشگری، گردشگری ورزشی و معانی نزدیک به آن‌ها در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، نقشه جامع علمی کشور و سیاست‌های کلی علم و فناوری، مورد توجه نبودند اما در سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و الگوی پایه اسلامی ایرانی پیشرفت مورد توجه قرار گرفته‌اند و افزایش اهمیت گردشگری در نزد سیاست‌گذاران در نهایت منجر به تدوین سند راهبردی توسعه گردشگری ایران شده است. بعد از ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، سیاست‌گذاری گردشگری و گردشگری ورزشی ایران دچار تحول شده و اسناد بعدی اهمیت زیادی را به این صنعت اختصاص داده‌اند. با این وجود به نظر می‌رسد برای حصول نتیجه مطلوب اجرای سیاست‌های مرتبط با گردشگری و گردشگری ورزشی باید مورد تاکید و ارزیابی مستمر قرار گیرند.

واژه‌های کلیدی

اسناد توسعه‌ای، سیاست‌گذاری، گردشگری، گردشگری ورزشی.

*Corresponding Author: Abolfazl Farahani

E-mail: afarahani@pnu.ac.ir

* نویسنده مسئول: ابوالفضل فراهانی

مقدمه

گردشگری از زمان ظهور به صورت یک پدیده‌ی اجتماعی-اقتصادی در دهه‌ی 1960 به عنوان سازوکاری مهم برای توسعه مورد توافق جهانی قرار گرفت (2002b Sharpley) و در رقابتی تنگاتنگ با کسب و کارهای بزرگ جهان قرار دارد (Bhargava, Rajaram, Tholson, 2016) و با توجه به تاثیر بر تولید، اشتغال، بهبود و ارائه زیرساخت‌ها، تولید درآمد مالیاتی، کمک به صادرات، کمک به توسعه صلح جهانی (موسوی و همکاران، ۱۳۹۷) رونق کسب و کار، توزیع ثروت، کمک به توسعه‌ی عدالت فضایی، ترویج و تبادل فرهنگی، تبلیغ و حفظ آثار فرهنگی و اجتماعی و کسب درآمد فراوان ارزی، یک عنصر مهم و از لوازم توسعه به شمار می‌آید (ویسی، ۱۳۹۶). کمپل و بوچان از گردشگری به عنوان یکی از محورهای اصلی توسعه در دوره معاصر نام برده‌اند (Kamble & Bouchon, 2014).

بررسی روند توسعه گردشگری نشان می‌دهد که گردشگران بین‌المللی از ۲۵ میلیون نفر در سال ۱۹۵۰ با رشد مستمر به ۱/۰۸۷ میلیارد نفر در سال ۲۰۱۳ و ۱/۱۳ میلیارد نفر در سال ۲۰۱۴ افزایش یافته و در این سال از هر یازده شغل یک شغل، 6 درصد صادرات و 30 درصد خدمات ارایه‌ی شده در جهان، و در مجموع 9 درصد تولید ناخالص جهانی مربوط به صنعت گردشگری بود (ویسی و محمد دوست، ۱۳۹۴). در سال 2017 تعداد گردشگران بین‌المللی به یک میلیارد و 323 میلیون نفر افزایش یافت. پیش‌بینی سازمان جهانی گردشگری این بود که تعداد گردشگران جهان در سال ۲۰۲۰ به ۱/۵ میلیارد نفر برسد (UNWTO) اما پاندومی کووید ۱۹ باعث کاهش چشم‌گیر گردشگر شد. با وجود افت گردشگری در اثر برخی بحران‌های سیاسی و اقتصادی در برخی مناطق جهان، در چند دهه‌ی گذشته گردشگری همواره دارای روند کلی رو به رشدی بود (ویسی و محمد دوست، ۱۳۹۴).

گردشگری ورزشی یکی از گونه‌های گردشگری است که اهمیت فراوانی در توسعه گردشگری دارد. کرترمن گردشگری ورزشی را استفاده از ورزش به عنوان وسیله‌ای برای فعالیت‌های گردشگری تعریف می‌کند و حال آن را مسافرت با دلایل غیرتجاری برای شرکت یا مشاهده فعالیت‌های ورزشی به دور از منطقه زندگی تعریف می‌کنند (Hinch & Higham, 2011). وید اصطلاح گردشگری ورزشی را به طور کلی به نوعی گردشگری نسبت داد که شرکت کنندگان ورزشی یا به صورت فعال یا غیرفعال در آن حضور دارند (Weed, 2006). سازمان جهانی گردشگری (WTO) و کمیته بین‌المللی المپیک (IOC) در سال 2004 اهمیت گردشگری ورزشی را به عنوان یک بازار

هدف، مورد تأکید قرار دادند و اظهار کردند که «گردشگری و ورزش به هم پیوسته و مکمل هستند» و اینکه «هر دو نیروهای قدرتمندی برای توسعه هستند و باعث تحریک سرمایه‌گذاری در پروژه‌های زیربنایی مانند فرودگاه‌ها، جاده‌ها، استادیوم‌ها، مجتمع‌های ورزشی و رستوران‌ها می‌شوند-پروژه‌هایی که جمعیت محلی می‌توانند همانند گردشگرانی که برای استفاده از آنها آمده‌اند از آن لذت ببرند» (WTO). از نظر فانک و براون گردشگری ورزشی در سراسر دنیا یکی از عواملی است که موجب رشد سریع و رونق بازار گردشگری می‌شود، و برگزاری مسابقات ورزشی در رونق بازار گردشگری نقش مهمی دارد (Funk & Bruun, 2007). نتیجه مطالعه مولر و همکاران (۲۰۰۳) نشان داد که گردشگری ورزشی در میان انواع گردشگری بیشترین و سریعترین رشد را در بازار داراست (Higham & Hinch, 2006). کرترمن ۵ نوع اصلی گردشگری ورزشی را از دیدگاه عرضه محصول معرفی کرد: ۱) رویدادهای ورزشی، ۲) جذابیت‌های ورزشی، ۳) تورهای ورزشی، ۴) مجتمع‌ها و اردوگاه‌های تفریحی ورزشی و ۵) سفرهای آبی ورزشی (Kurtzman J, 2005). ایران از نظر جذابیت‌های گردشگری در بین ده کشور اول جهان قرار دارد (قیامی و همکاران، ۱۳۸۷) و از نظر جذابیت‌های طبیعی جهان رتبه پنجم را به خود اختصاص داده است (زارعی ۱۳۸۴). همچنین گزارش سال ۲۰۱۹ مجمع جهانی اقتصاد ایران را در رده نخست ارزان‌ترین کشور برای گردشگری معرفی کرده است (WEforum). با توجه به این رتبه‌ها و ظرفیت‌های انسانی، فرهنگی و ورزشی، ایران دارای استعداد برای توسعه صنعت گردشگری و گردشگری ورزشی تفریحی است.

اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی که نگاه درون‌زا دارد از اولویت‌های اقتصادی نظام است. جهانیان (۱۳۹۵) گزارش داد که صنعت گردشگری با شاخص‌های اقتصاد مقاومتی همسو است و با مدیریت مناسب دولت و انجام بهینه فعالیت‌ها می‌توان شاهد رشد صنعت گردشگری و کاهش وابستگی به اقتصاد تک محصولی نفت بود (جهانیان، ۱۳۹۵). مطالعات امینیان و خوشخو (۱۳۹۴)، طلائیان و عبدیان (۱۳۹۱) و نعیمی مجد (۱۳۹۸) نیز رابطه بین توسعه گردشگری و اقتصاد مقاومتی را تأیید کردند (نعیمی مجد، ۱۳۹۸). بر این اساس باید از پتانسیل‌های بالای ایران در جذب گردشگر و گردشگر ورزشی برای ارتقا جایگاه ایران در جذب گردشگر و پیشبرد اهداف اقتصاد مقاومتی بهره‌گرفت. وجود جاذبه‌های غنی گردشگری ورزشی بدون وجود ساختارهای زیربنایی مناسب نمی‌تواند موجب جذب گردشگران و ایجاد رضایت در آنها شود درحالی که تعدیل

در فرآیند ارائه خدمات و توجه بیش از حد به اقدامات پیشبردی، از رایج‌ترین مشکلات موجود است (Estol & Xavier, 2016). نواگو به بررسی سیاست‌های دولت، رهبری موثر و کارکنان شایسته به عنوان شاخص‌های اصلی برای توسعه گردشگری ورزشی در نیجریه پرداخت. مطالعه نواگو نشان داد که اجرای سیاست باید مکتوب باشد تا از تداوم و پایداری آن اطمینان حاصل شود (Nwaogu, 2003).

چوپه توسعه گردشگری را در هر کشور تحت تاثیر حوزه سیاست و حکمرانی می‌داند و توسعه مناسب گردشگری به تصمیم‌سازان حکومتی وابسته می‌داند (Joppe, 2017). نتایج مطالعه تانگ بر روی سیاست‌های توسعه گردشگری کشور چین در سال‌های ۱۹۴۹ تا ۲۰۱۳ انجام شد، نشان داد که سیاست‌گذاری گردشگری چین براساس نیاز بازار گردشگری و بر مبنای اقتصاد کلان کشور چین تدوین شده است (Tang, 2017). درگ و جمال سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در صنعت گردشگری را ناشی از قواعد اجتماعی و برجسته‌سازی مساله گردشگری در فضای کلان فکری جامعه دانستند (Dredge & Jamal, 2015). پنی وان در مقایسه گردشگری هنگ کنگ و ماکائو تفاوت موجود در گردشگری دو واحد سیاسی را ساختار سیاسی آنها نسبت داد و بیان کرد که هنگ کنگ و ماکائو شکل بسیار متفاوتی از روابط قدرت دارند. روابط قدرت در چیدمان نهاد برنامه‌ریزی گردشگری نمایان می‌شود. هم هنگ کنگ و هم ماکائو حالت متمرکز حکمرانی دارند اما تمرکز برنامه‌ریزی‌های گردشگری ماکائو بیشتر از برنامه‌های هنگ کنگ است (Penny Wan, 2013). حافظ نیا و رضانی دارابی در مطالعه‌ای که بازتاب‌های فضایی سیاست‌های گردشگری در قبل و بعد از انقلاب اسلامی ایران را بررسی کردند به این نتیجه رسیدند که تفاوتی که در ارزش‌ها و ایدئولوژی‌ها در دو دوره مذکور وجود دارد بر روی سیاست‌گذاری گردشگری تاثیر مستقیمی دارد (حافظ نیا و رضانی دارابی، ۱۳۸۲). مطالعه سعیدی، بهشتی و رضوانی با عنوان «بررسی موانع اساسی سیاست‌گذاری گردشگری از نظر نخبگان» تدوین مبنای نظری صنعت گردشگری را مهمترین نکته محتمل برای سیاست‌گذاری این صنعت معرفی می‌کند (سعیدی و همکاران، ۱۳۹۱). ویسی و مهماندوست موانع توسعه صنعت گردشگری بین المللی ایران با تاکید بر گردشگری ورودی را بررسی کردند و براساس نتایج تحقیق نشان دادند که عوامل سیاسی داخلی و خارجی، نهادی و سازمانی، زیربنایی و اقتصادی تأثیر معنی‌داری بر عدم توسعه گردشگری در جمهوری اسلامی ایران دارند (ویسی و مهماندوست، ۱۳۹۴). فراهانی و همکاران گزارش دادند که

سیاست‌گذاری‌های کلان کشوری در توسعه صنعت گردشگری موثر هستند (محرم زاده و همکاران، ۱۳۹۳). بنابراین برای جذب گردشگر باید سیاست‌گذاری مناسبی جهت ایجاد زیرساخت‌های توسعه گردشگری انجام شود.

در زمینه سیاست‌گذاری گردشگری وید و بول (1997) نشان دادند که با وجود اینکه سیاست‌گذاران ورزش و جهانگردی در انگلیس اغلب ابتکارات مرتبط با گردشگری ورزشی را ترویج می‌کنند، به ندرت این کار را با همکاری سازمان‌های شریک در بخش دیگر انجام می‌دهند (Weed & Bull, 1997). وید و بول در سال ۲۰۰۴ پس از ۸ سال مطالعه، یک نظریه داده بنیاد در مورد روند سیاست‌گذاری برای ورزش و گردشگری در انگلیس ارائه دادند (Weed, 2005). وید در سال 2001 مدلی را برای روند سیاست‌گذاری‌های ورزش-گردشگری معرفی کرد که نشان داد که سیاست‌گذاری ورزش و گردشگری در دو جامعه انجام می‌شود که از لحاظ تاریخی، فرهنگی و ساختاری از یکدیگر جدا هستند (Weed, 2001). همچنین وید در سال 2003 ایدئولوژی‌ها، تعاریف، زمینه‌های منطقه‌ای، سیاست دولت، فرهنگ و ساختار سازمانی و در نهایت افراد را به عنوان شش عاملی معرفی کرد که بر روابط بین جوامع سیاست‌گذاری برای ورزش و گردشگری تأثیر می‌گذارد (Weed, 2003).

وید (۲۰۰۶) در خصوص تاثیر برداشت سیاست‌گذاران بر توسعه خط مشی ورزش-گردشگری مطالعه‌ای انجام داد و در مقاله خود از دو اصطلاح "گردشگری ورزشی" و "پیوند / شراکت / ارتباط و ... ورزش-گردشگری" استفاده کرد و بیان کرد که استفاده از خط تیره به مفهوم گسترده‌تری از "پیوند / ورزش-گردشگری" اشاره دارد و موضوعاتی را دربر می‌گیرد که ممکن است بین سازمان‌های گردشگری و ورزش ارتباط سودآوری ایجاد کند، که در تعریف عمومی رایج از گردشگری ورزشی قرار نمی‌گیرند. نتیجه مطالعه وید نشان داد که بیشتر سیاست‌گذاران تصور بسیار محدودی از ارتباط ورزش-گردشگری دارند، از نقش‌ها و وظایف سایر سازمان‌ها شناخت کافی ندارند و اطلاعات کمی از نقش تأثیرگذار خود بر سایر سازمان‌ها دارند و اغلب معتقدند که سازمان‌های دیگری به غیر از خود آنها باید مسئول توسعه گردشگری ورزشی باشند. سیاست‌گذاران، هم در سازمان‌های ورزشی و هم در سازمان‌های گردشگری تمایل دارند تا گردشگری ورزشی را تقریباً به طور کامل در مورد رویدادهای مهم ببینند (Weed, 2006).

ایستول و فونت فرایند سیاست‌گذاری گردشگری کمیسیون اروپا را تا سال ۲۰۱۰ بررسی کردند و نشان دادند که مدل جامع، پویا و انعطاف‌پذیری برای گردشگری وجود ندارد و نبود رهبری

امارات متحده عربی با سیاست‌گذاری مناسب و تدوین و اجرای برنامه‌های فراگیر جهت افزایش ظرفیت و توسعه وضعیت کمی و کیفی گردشگری به‌ویژه گردشگری ورزشی و با تأسیس سازمان گردشگری در سال ۲۰۰۴، در کمتر از پنج سال ابوظبی را به یکی از شهرهای پیشرو در صنعت گردشگری جهان تبدیل کرد. (فراهانی و همکاران، ۱۳۹۳).

نصوحیان و توسلی نائینی یکی از مشکلات صنعت گردشگری ایران را سوء مدیریت و عدم سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی جامع در این خصوص معرفی کردند (نصوحیان و توسلی، ۱۳۹۹). ضرغام بروجنی و بذرافشان در مطالعه‌ای با عنوان «چارچوب تدوین سیاست‌های گردشگری جمهوری اسلامی ایران» پیشنهاد کردند که برای سیاست‌گذاری گردشگری جمهوری اسلامی ایران (۱) سیاست‌های جامع گردشگری در بستر سیاست‌های جامع اقتصادی بررسی و تدوین شود، (۲) سیاست‌گذاری بخش گردشگری متمرکز شود تا امکان توسعه و اجرای هم‌پیوند و هماهنگ سیاست‌های گردشگری کشور میسر شود، (۳) سیاست‌های توسعه-بازاریابی در راس توجه سیاست‌گذاران بخش گردشگری قرار گیرد، (۴) برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه گردشگری باید مدیریتی واحد، کارآمد و منسجم وجود داشته باشد که مهمترین وظیفه آن ایجاد هماهنگی بین بخش‌های دولتی و خصوصی است (ضرغام بروجنی و بذرافشان، ۱۳۹۵). کمالی مرجعیت سیاست‌های بخش گردشگری در قالب برنامه‌های سوم و چهارم توسعه بررسی و گزارش داد که مرجعیت سیاست‌های گردشگری، تعریفی روشن از جایگاه بخش گردشگری در ایران ارائه نمی‌کند و این مساله بر فرایند تدوین، اجرا و ارزیابی سیاست‌ها تاثیر گذاشته و موجب شده تا اهداف توسعه گردشگری محقق نشوند (ویسی، ۱۳۹۶).

ویسی سیاست‌گذاری صنعت گردشگری در قوانین بالادستی جمهوری اسلامی ایران را مورد بررسی قرار داد. نتایج مطالعه ویسی نشان داد که مقوله گردشگری کمتر مورد توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کلان جمهوری اسلامی ایران بوده است و آنان با نگاه تقلیل‌گرایانه و کنترل‌شده تنها به بعد کوچکی از گردشگری با نگرش فرهنگی توجه دارند (ویسی، ۱۳۹۶).

ضرغام بروجنی و صداقت با مطالعه اسناد فرادستی جمهوری اسلامی ایران مدل فرایندی توسعه پایدار گردشگری جمهوری اسلامی ایران را با تاکید بر برنامه‌های پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تدوین کردند (ضرغام بروجنی و صداقت، ۱۳۹۷).

با توجه به نتایج مطالعات گذشته برای جذب گردشگر باید سیاست‌گذاری مناسبی جهت ایجاد زیرساخت‌های توسعه

گردشگری انجام شود و به نظر می‌رسد یکی از دلایل ضعف صنعت گردشگری و گردشگری ورزشی ایران با وجود مزیت‌های نسبی آن، سیاست‌گذاری گردشگری در کشور است. از طرفی با بررسی انجام شده مشخص شد که مطالعات در زمینه سیاست‌گذاری گردشگری در اسناد توسعه‌ای بسیار کم بوده و با بررسی نویسندگان در مورد سیاست‌گذاری گردشگری ورزشی در اسناد توسعه‌ای موردی یافت نشد. بر این اساس مطالعه حاضر به بررسی سیاست‌های گردشگری و گردشگری ورزشی در اسناد توسعه‌ای جاری جمهوری اسلامی ایران پرداخته است.

روش پژوهش

مطالعه حاضر از نوع کیفی و کاربردی است. برای جمع‌آوری داده‌ها از روش اسنادی استفاده شد و هشت سند از اسناد توسعه‌ای جاری جمهوری اسلامی که به عنوان اسناد فرادستی شناخته می‌شوند به صورت هدفمند انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند. اسناد انتخاب شده شامل قانون اساسی، سند چشم‌انداز ۲۰ ساله ایران در افق ۱۴۰۴، سند نقشه جامع علمی کشور، سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، سند برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، الگوی پایه اسلامی ایرانی پیشرفت و سند راهبردی توسعه گردشگری کشور بود. پس از جمع‌آوری داده‌ها، به منظور تحلیل داده‌ها از روش تحلیل کیفی استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

هشت سند توسعه‌ای فرادستی که در حال حاضر هم در کشور معتبر و جاری هستند شامل (۱) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، (۲) سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، (۳) نقشه جامع علمی کشور، (۴) سیاست‌های کلی علم و فناوری، (۵) سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه، (۶) برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، (۷) سند الگوی پایه اسلامی ایرانی پیشرفت و (۸) سند راهبردی توسعه گردشگری مورد بررسی قرار گرفتند تا مطالب مرتبط با گردشگری با تاکید بر گردشگری ورزشی و معانی نزدیک به آن‌ها استخراج شوند.

اولین سندی که مورد بررسی قرار گرفت، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بود و دومین سند، چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ که مقصد کشور را در سال ۱۴۰۴ مشخص کرده و راهنمایی را برای تصمیم‌گیری‌ها آینده از جمله تدوین برنامه‌های چهارم تا هفتم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران ارائه داده است. این دو سند هیچ اشاره‌ای به

مشمول مزایای قانون توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی مصوب ۱۳۷۰/۰۷/۰۷ می‌شوند». همچنین ماده ۹۴ این سند عنوان می‌کند «دولت مکلف است بیست و هفت صدم درصد (۲۷/۰)٪ از کل نه درصد (۹)٪ مالیات بر ارزش افزوده را برای توسعه ورزش مدارس، ورزش همگانی، فدراسیون بین‌المللی ورزش‌های زورخانه‌ای و کشتی پهلوانی، ورزش روستایی و عشایری، ورزش بانوان و زیرساخت‌های ورزش به‌ویژه در حوزه معلولان و جانبازان اختصاص دهد. این مبلغ در ردیف‌های مربوط به وزارت ورزش و جوانان و وزارت آموزش و پرورش در بودجه سنواتی پیش‌بینی می‌شود و پس از مبادله موافقت‌نامه در اختیار این وزارتخانه‌ها قرار می‌گیرد». در این ماده به توسعه انواع ورزش اشاره شده است، ورزش‌هایی که گسترش آن‌ها همراه با توسعه زیرساخت‌های ورزش می‌تواند منجر به توسعه گردشگری ورزشی شوند. در ماده ۹۷ این سند دولت مکلف شده است تا امکانات، فعالیت‌های فرهنگی و خدمات زیارتی در قطب‌های زیارتی و گردشگری مذهبی را توسعه دهد و زمینه زیارت و اجرای طرح‌های زیربنایی مورد نیاز در قالب بودجه‌های سنواتی را فراهم نماید. در ماده ۹۸ هم به بحث گردشگری پرداخته شده است: الف- دستگاه‌های اجرائی مکلفند به منظور صیانت از میراث فرهنگی و حمایت از صنایع دستی و تشویق و توسعه گردشگری اقدامات زیر را انجام دهند: ۱) هزینه‌های مربوط به پژوهش، حفاظت و مرمت آثار منقول و غیرمنقول ثبت شده در فهرست آثار ملی و فهرست‌های ذیربط آثار در اختیار و در حیطه وظایف تخصصی همان دستگاه را در قالب بودجه سنواتی از محل اعتبارات خود تأمین کنند. این اعتبارات در چهارچوب ضوابط قانونی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری هزینه می‌شود. ۲) تأسیسات گردشگری از هر نظر تابع قوانین و مقررات بخش صنعت گردشگری به استثنای معافیت‌های مالیاتی است و از شمول قانون نظام صنفی مستثنی می‌باشد. ب- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری موظف است به‌منظور حفظ و صیانت از میراث فرهنگی اقدام لازم را با همکاری و هماهنگی سایر دستگاه‌های اجرائی ذیربط به‌منظور شناسایی، مستندسازی، حفاظت و مرمت و معرفی میراث فرهنگی (اعم از ملموس و ناملموس) میراث طبیعی، ایجاد شهرهای جهانی صنایع دستی و احیای هنرهای سنتی در حال زوال در حوزه فرهنگ و تمدن ایرانی و ثبت در فهرست میراث جهانی را طبق بودجه سنواتی به‌عمل آورد. در ماده ۹۹ در مورد گردشگری آمده است «بنیاد مسکن انقلاب اسلامی با همکاری سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری موظف است نسبت به تهیه و اجرای طرح بهسازی و احیای حداقل سیصد

گردشگری ورزشی، گردشگری و معانی نزدیک به آن‌ها نداشتند. از نظر تدوین‌کنندگان نقشه جامع علمی کشور گردشگری ورزشی، گردشگری، ورزش، ایرانگردی و معانی نزدیک به آن‌ها اهمیتی در آینده علمی ایران ندارند به طوری که با وجود سطح بندی علوم اولویت‌دار کشور در سه سطح، در هیچ کدام از سطوح اولویت‌بندی شده اشاره‌ای به رشته‌های مرتبط با گردشگری مانند طبیعت‌گری، جهانگردی، هتل‌داری، گردشگری ورزشی، مدیریت ورزشی و غیره اشاره‌ای نشده و در هیچ کجای سند نیز به گردشگری ورزشی، گردشگری، ورزش، ایرانگردی و معانی نزدیک آن‌ها اشاره‌ای نشده است. در سند سیاست‌های کلی علم و فناوری هم اشاره‌ای به گردشگری ورزشی، گردشگری، ایرانگردی و معانی نزدیک به آن‌ها نشده است.

بررسی سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه مشخص شد که در دو سیاست به ورزش، تربیت بدنی، ایرانگردی و ایرانگردی خارجی اشاره شده است: سیاست شماره ۴۴ توسعه‌ی تربیت‌بدنی و ورزش همگانی را مورد تأکید قرار داده است و سیاست کلی شماره ۵۰ به «توسعه‌ی پایدار صنعت ایرانگردی به‌گونه‌ای که ایرانگردی‌های خارجی تا پایان برنامه‌ی ششم به حداقل پنج برابر افزایش یابد» اشاره دارد.

سند برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران بر نقش گردشگری در توسعه کشور تأکید بیشتری داشته به گونه‌ای که در ماده ۲ سند مذکور موضوعات محوری برنامه که دولت موظف است طرح‌های مرتبط با آن‌ها را ارایه و همچنین مصوبات ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی را صرفاً در حوزه‌های آن‌ها در بودجه سالانه اعمال نماید در ۵ بند مشخص شده‌اند که در بند سوم به گردشگری اشاره شده و آمده است: «موضوعات خاص بخش پیشروی اقتصاد در مورد معدن و صنایع معدنی، کشاورزی، گردشگری، عبوری (ترانزیت) و حمل و نقل ریلی، فناوری نوین، توسعه و کاربست علم و فناوری و انرژی». بند ب ماده ۳۶ نیز به گردشگری پرداخته است: «عوارض حاصل از چشمه‌های آب معدنی و درمانی در محدوده شهرستان‌هایی که ظرفیت توسعه گردشگری دارند، با طی مراحل قانونی در اختیار شهرداری‌ها یا دهیاری‌های همان منطقه قرار می‌گیرد. منابع حاصله متناسب با دریافت عوارض که به پیشنهاد شورای اسلامی شهر یا روستا به تصویب شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان می‌رسد، با تصویب کمیته برنامه‌ریزی شهرستان صرف زیرساخت‌های گردشگری همان منطقه می‌شود». در بند الف ماده ۵۳ آمده است: «شرکت مادر تخصصی فرودگاه‌ها و نوابری هوایی ایران و شرکت‌های فرودگاهی وابسته و شرکت راه آهن جمهوری اسلامی ایران

می‌شوند به حسابی که نزد خزانه افتتاح می‌گردد، واريز نمايد. صدرصد (۱۰۰٪) وجوه حاصله و همچنین سهم کمک‌های دولتی اختصاص داده شده به این اماکن در قالب بودجه سنوای در اختیار سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری قرار می‌گیرد تا برای اداره، توسعه و مرمت این اماکن اختصاص یابد». پ- «دولت مکلف است تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه، تمهیدات و اقدامات قانونی لازم را جهت مدیریت یکپارچه و جامع میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به عمل آورد». ث - «سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری می‌تواند بخشی از امور تصدیگری و اجرائی خود را به تشکلهای حرفه‌ای و تخصصی گردشگری که طبق قانون تشکیل شده‌اند، واگذار کند». در تبصره این بند آمده است تعرفه‌های قانونی هزینه این خدمات با تأیید سازمان مذکور، با تصویب هیأت وزیران توسط تشکلهای تعیین شده قابل دریافت و هزینه می‌باشد. ج- «دولت مکلف است از محل منابع بند الف) ماده (65) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (2) مصوب ۹۳/۱۲/۰۴ گازرسانی روستاهای هدف گردشگری را نیز در اولویت قرار دهد».

سند بعدی که مورد بررسی قرار گرفت سند الگوی پایه اسلامی ایرانی پیشرفت بود. در این سند و در بخش تدابیر، تدبیر ۳۴ چنین آمده است: «گسترش قطب‌های گردشگری طبیعی، فرهنگی، مذهبی و سلامت با محوریت مناطق و مراکز هویت‌ساز».

آخرین سندی که در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفت سند راهبردی توسعه گردشگری کشور بود که در ۱۳۹۹/۰۴/۲۹ به تصویب هیأت وزیران رسیده است. چون این سند به گردشگری اختصاص دارد با توجه به هدف مطالعه حاضر که بر گردشگری ورزشی تأکید دارد بخش‌هایی از سند که به گردشگری ورزشی و مفاهیم مرتبط به آن اختصاص دارند استخراج و در جدول 1 آورده شده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

در مطالعه حاضر جهت استخراج مطالب مرتبط با گردشگری با تأکید بر گردشگری ورزشی و معانی نزدیک به آن 8 سند توسعه‌ای مورد بررسی قرار گرفتند. جهت بررسی روند تغییرات در سیاست‌گذاری صنعت گردشگری جمهوری اسلامی ایران با توجه به اطلاعات استخراج شده می‌توان این هشت سند را به دو دسته تقسیم کرد: الف) اسناد تدوین شده قبل از ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه و ب) اسناد تدوین شده بعد از ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه. در قانون اساسی

روستای دارای بافت با ارزش تاریخی و فرهنگی و روستاهای هدف گردشگری را از محل اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، تا پایان اجرای قانون برنامه در بودجه سنوای اقدام نماید تا در چهارچوب مفاد این ماده حفظ، نگهداری و مورد بهره‌برداری قرار گیرد». در در بند الف ماده ۱۰۰ سند قانون پنج ساله ششم توسعه، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مکلف شده است تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه، سند راهبردی توسعه گردشگری را در چهارچوب قوانین مربوطه با رویکرد استفاده حداکثری از بخش خصوصی جهت تصویب هیأت وزیران ارائه کند. در این ماده از سند مذکور دولت موظف شده است تا: ۱- پیوست تخصصی میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری را برای کلیه طرح‌های توسعه‌ای بزرگ و مهم در حوزه‌های زیربنایی، تولیدی و خدمات دستگاه‌های موضوع ماده (3) قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مصوب 1382/10/03 را جهت تطبیق با اهداف و وظایف سازمان مذکور در سطوح ملی، منطقه‌ای، استانی و شهری، تهیه و الحاق کند. ۲- به تأسیسات ایرانگردی و جهانگردی در چهارچوب بودجه سنوای و معافیت‌های مالیاتی و عوارضی در چهارچوب قوانین مربوطه یارانه و تسهیلات مالی اختصاص دهد. ۳- زیرساخت‌های مورد نیاز مناطق گردشگری از قبیل راه، خدمات رفاهی و اقامتی، استفاده از ظرفیت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری، واگذاری تسهیلات ارزان قیمت و سایر اقدامات حمایتی در قالب بودجه سنوای را فراهم آورد که در تبصره ذیل این بند تهیه آیین‌نامه اجرایی آن به عهده سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و با همکاری وزارتخانه‌های کشور، جهادکشاورزی و راه و شهرسازی، و سازمان حفاظت محیط زیست تهیه و به تصویب هیأت وزیران برسد. بندهای ب، پ، ت و ث این ماده نیز به گردشگری اختصاص دارد: ب- «سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با همکاری سازمان (در متن سند نام سازمان جا افتاده و به نظر نویسندگان احتمالاً سازمان حفاظت محیط زیست است) موظف است تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه طرح ساماندهی گردشگری جنگل‌های شمال و شمال غرب کشور و زاگرس، سواحل شمالی و جنوبی با اولویت سواحل مکران طبق قوانین مربوطه را تهیه و جهت تصویب به هیأت وزیران ارائه نماید». ت - «سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مکلف است کل درآمد اختصاصی و کمک‌های مردمی از اماکن و محوطه‌های تاریخی و موزه‌ها را که در اجرای ماده(5) قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۰۳ به‌صورت هیأت امنائی تشکیل و اداره

اشاره‌ای نشده است در حالی که بعد از ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه در اسناد فرادستی اهتمام به سیاست‌گذاری صنعت گردشگری مشاهده می‌شود به طوری که در سیاست کلی شماره ۴۴ «توسعه تربیت‌بدنی و ورزش همگانی» مورد تأکید قرار گرفته است.

جمهوری اسلامی ایران، سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، نقشه جامع علمی کشور و سیاست‌های کلی علم و فناوری که قبل از ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه تدوین شده‌اند به گردشگری، گردشگری ورزشی و معانی نزدیک به آن‌ها

جدول ۱. مطالب مرتبط با گردشگری و ورزشی در اسناد توسعه‌ای

سند توسعه‌ای	مطالب مرتبط با گردشگری و ورزشی
قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	در هیچ بخش از سند به گردشگری ورزشی، گردشگری و معانی نزدیک آن‌ها مطلبی نگاشته نشده است.
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴	در هیچ بخش از سند به گردشگری ورزشی، گردشگری و معانی نزدیک آن‌ها مطلبی نگاشته نشده است.
نقشه جامع علمی کشور	در هیچ بخش از سند به گردشگری ورزشی، گردشگری و معانی نزدیک آن‌ها مطلبی نگاشته نشده است.
سیاست‌های کلی علم و فناوری	در هیچ بخش از سند به گردشگری ورزشی، گردشگری و معانی نزدیک آن‌ها مطلبی نگاشته نشده است.
سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه	سیاست کلی ۴۴- توسعه‌ی تربیت‌بدنی و ورزش همگانی سیاست کلی ۵۰- توسعه‌ی پایدار صنعت ایرانگردی به گونه‌ای که ایرانگردهای خارجی تا پایان برنامه‌ی ششم به حداقل پنج برابر افزایش یابد.
سند برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۵-۱۳۹۹)	ماده ۲- موضوعات محوری برنامه که دولت موظف است طرح‌های (پروژه‌های) مرتبط با آن‌ها و همچنین مصوبات ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی صرفاً در حوزه‌های ذیل‌الذکر را در بودجه سالانه اعمال نماید: موضوعات خاص بخش پیشروی اقتصاد در مورد معدن و صنایع معدنی، کشاورزی، گردشگری، عبوری (ترانزیت) و حمل و نقل ریلی، فناوری نوین، توسعه و کاربست علم و فناوری و انرژی بند ب ماده ۳۶: عوارض حاصل از چشمه‌های آب معدنی و درمانی در محدوده شهرستان‌هایی که ظرفیت توسعه گردشگری دارند، با طی مراحل قانونی در اختیار شهرداری‌ها یا دهیاری‌های همان منطقه قرار می‌گیرد. منابع حاصله متناسب با دریافت عوارض که به پیشنهاد شورای اسلامی شهر یا روستا به تصویب شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان می‌رسد، با تصویب کمیته برنامه‌ریزی شهرستان صرف زیرساخت‌های گردشگری همان منطقه می‌شود. بند الف ماده ۵۳: شرکت مادر تخصصی فرودگاه‌ها و ناوبری هوایی ایران و شرکت‌های فرودگاهی وابسته و شرکت راه آهن جمهوری اسلامی ایران مشمول مزایای قانون توسعه صنعت ایرانگردی و جهانگردی منصوب ۷/۷/۱۳۷۰ می‌شوند. ماده ۹۴- دولت مکلف است بیست و هفت صدم درصد (۲۷/۰٪) از کل نه درصد (۹٪) مالیات بر ارزش افزوده را برای توسعه ورزش مدارس، ورزش همگانی، فدراسیون بین‌المللی ورزش‌های زورخانه‌ای و کشتی پهلوانی، ورزش روستایی و عشایری، ورزش بانوان و زیرساخت‌های ورزش به‌ویژه در حوزه معلولان و جانبازان اختصاص دهد. این مبلغ در ردیف‌های مربوط به وزارت ورزش و جوانان و وزارت آموزش و پرورش در بودجه سنواتی پیش‌بینی می‌شود و پس از مبادله موافقتنامه در اختیار این وزارتخانه‌ها قرار می‌گیرد. ماده ۹۷- دولت مکلف است به منظور تعمیق ارزشها، باورها و فرهنگ مبتنی بر هویت اسلامی و ترویج سیره و سنت اهل بیت (علیهم‌السلام) و استفاده بهینه از ظرفیت معنوی اماکن زیارتی در شهرهای مقدس مشهد، قم و شیراز و برگزاری و تمهید امکانات لازم مراسم سالانه پیاده‌روی اربعین، نسبت به انجام امور ذیل تا پایان اجرای قانون برنامه اقدام نماید: بند ب ماده ۹۷ - توسعه امکانات، فعالیت‌های فرهنگی و خدمات زیارتی در قطب‌های زیارتی و گردشگری مذهبی و فراهم نمودن زمینه زیارت و اجرای طرح‌های (پروژه‌های) زیربنایی مورد نیاز در قالب بودجه‌های سنواتی بند الف ماده ۹۸- دستگاه‌های اجرائی مکلفند به منظور صیانت از میراث فرهنگی و حمایت از صنایع دستی و تشویق و توسعه گردشگری اقدامات زیر را انجام دهند :
	هزینه‌های مربوط به پژوهش، حفاظت و مرمت آثار منقول و غیرمنقول ثبت شده در فهرست آثار ملی و فهرست‌های ذریب‌ت آثار در اختیار و در حیطه وظایف تخصصی همان دستگاه را در قالب بودجه سنواتی از محل اعتبارات خود تأمین کنند. این اعتبارات در چهارچوب ضوابط قانونی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری هزینه می‌شود. تأسیسات گردشگری از هر نظر تابع قوانین و مقررات بخش صنعت گردشگری به استثنای معافیت‌های مالیاتی است و از شمول قانون نظام صنفی مستثنی می‌باشد. بند ب ماده ۹۸- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری موظف است به‌منظور حفظ و صیانت از میراث فرهنگی اقدام

لازم را با همکاری و هماهنگی سایر دستگاه‌های اجرائی ذریبط به منظور شناسایی، مستندسازی، حفاظت و مرمت و معرفی میراث فرهنگی (اعم از ملموس و ناملموس) میراث طبیعی، ایجاد شهرهای جهانی صنایع دستی و احیای هنرهای سنتی در حال زوال در حوزه فرهنگ و تمدن ایرانی و ثبت در فهرست میراث جهانی را طبق بودجه سنواتی به عمل آورد

ماده ۹۹- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی با همکاری سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری موظف است نسبت به تهیه و اجرای طرح بهسازی و احیای حداقل سیصد روستای دارای بافت با ارزش تاریخی و فرهنگی و روستاهای هدف گردشگری را از محل اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، تا پایان اجرای قانون برنامه در بودجه سنواتی اقدام نماید تا در چهارچوب مفاد این ماده حفظ، نگهداری و مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

بند الف ماده ۱۰۰- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مکلف است تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه، سند راهبردی توسعه گردشگری را در چهارچوب قوانین مربوطه با رویکرد استفاده حداکثری از بخش خصوصی جهت تصویب هیأت وزیران ارائه نماید.

دولت موظف است تمهیدات زیر را به عمل آورد:

۱- تهیه و الحاق پیوست تخصصی میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری برای کلیه طرح‌های توسعه‌ای بزرگ و مهم در حوزه‌های زیربنایی، تولیدی و خدمات دستگاه‌های موضوع ماده (۳) قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مصوب ۳/۱۰/۱۳۸۲ جهت تطبیق با اهداف و وظایف سازمان مذکور در سطوح ملی، منطقه‌ای، استانی و شهری

۲- اختصاص یارانه و تسهیلات مالی در چهارچوب بودجه سنواتی و معافیت‌های مالیاتی و عوارضی به تأسیسات ایرانگردی و جهانگردی در چهارچوب قوانین مربوطه

۳- ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز مناطق گردشگری از قبیل راه، خدمات رفاهی و اقامتی، استفاده از ظرفیت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری، واگذاری تسهیلات ارزان قیمت و سایر اقدامات حمایتی در قالب بودجه سنواتی

تبصره - آیین‌نامه اجرائی این بند توسط سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و با همکاری وزارتخانه‌های کشور، جهاد کشاورزی و راه و شهرسازی، سازمان حفاظت محیط‌زیست و سازمان تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد

بند ب ماده ۱۰۰- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با همکاری سازمان موظف است تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه طرح ساماندهی گردشگری جنگل‌های شمال و شمال غرب کشور و زاگرس، سواحل شمالی و جنوبی با اولویت سواحل مکران طبق قوانین مربوطه را تهیه و جهت تصویب به هیأت وزیران ارائه نماید.

بند ت ماده ۱۰۰- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مکلف است کل درآمد اختصاصی و کمک‌های مردمی از اماکن و محوطه‌های تاریخی و موزه‌ها را که در اجرای ماده (۵) قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۰۳ به صورت هیأت امنائی تشکیل و اداره می‌شوند به حسابی که نزد خزانه افتتاح می‌گردد، واریز نماید. صددرصد (۱۰۰٪) توجه حاصله و همچنین سهم کمک‌های دولتی اختصاص داده شده به این اماکن در قالب بودجه سنواتی در اختیار سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری قرار می‌گیرد تا برای اداره، توسعه و مرمت این اماکن اختصاص یابد.

بند پ ماده ۱۰۰- دولت مکلف است تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه، تمهیدات و اقدامات قانونی لازم را جهت مدیریت یکپارچه و جامع میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به عمل آورد.

بند ث ماده ۱۰۰- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری می‌تواند بخشی از امور تصدیگری و اجرائی خود را به تشکل‌های حرفه‌ای و تخصصی گردشگری که طبق قانون تشکیل شده‌اند، واگذار کند.

تبصره - تعرفه‌های قانونی هزینه این خدمات با تأیید سازمان مذکور، با تصویب هیأت وزیران توسط تشکل‌های تعیین شده قابل دریافت و هزینه می‌باشد.

بند ج ماده ۱۰۰ - دولت مکلف است از محل منابع بند(الف) ماده(۶۵) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت(۳) مصوب ۴/۱۲/۱۳۹۳ گازرسانی روستاهای هدف گردشگری را نیز در اولویت قرار دهد.

سند الگوی پایه اسلامی
ایرانی پیشرفت

تدبیر ۳۴ در بخش تدبیر سند:

گسترش قطب‌های گردشگری طبیعی، فرهنگی، مذهبی و سلامت با محوریت مناطق و مراکز هویت‌ساز

در بخش حوزه همکاری دستگاه‌های مرتبط با گردشگری
سازمان حفاظت از محیط زیست:

الف - سازمان حفاظت محیط‌زیست با مشارکت وزارتخانه، دستورالعمل‌ها و ضوابط طبیعت‌گردی در مناطق تحت مدیریت را تدوین کند.

ب - اجرای طرح‌های طبیعت‌گردی در محدوده پهنه‌های تفریحی مناطق تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط‌زیست با اولویت مشارکت جامعه محلی و بخش غیردولتی، پس از طرح و تصویب در کمیته ملی طبیعت-گردی براساس دستورالعمل مشترک انجام خواهد شد.

تبصره- دستورالعمل‌ها و ضوابط طبیعت‌گردی در مناطق حفاظت‌شده چهارگانه با محوریت کمیته ملی طبیعت‌گردی در صورت لزوم بازبینی و ابلاغ خواهد شد.

پ- کلیه طرح‌های گردشگری کشور که مشمول انجام مطالعات ارزیابی زیست‌محیطی هستند، قبل از صدور مجوز اجرا، مکلف به ارائه گزارش ارزیابی اثرات زیست‌محیطی و اخذ تأییدیه از سازمان حفاظت محیط‌زیست هستند.

تبصره- سازمان حفاظت محیط‌زیست به منظور تسریع فرایندهای سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری، حداکثر ظرف دو ماه نسبت به بررسی گزارش و پاسخگویی به متقاضی اقدام کند.

وزارت ورزش و جوانان:

الف- وزارت ورزش و جوانان به منظور ارتقای امور گردشگری ورزشی، آموزش و توانمندسازی و مدیریت تسهیل‌گری در این حوزه، ضوابط فنی مراکز و جایگاه (سایت)‌های ورزشی را تدوین و تعیین کند. صدور مجوز فعالیت‌های گردشگری ورزشی بر

سند راهبردی توسعه
گردشگری

عهده وزارتخانه است.

ب- وزارت ورزش و جوانان برای امور گردشگری ورزشی با شرکت‌های مسافرتی و جهانگردی دارای مجوز از وزارتخانه همکاری کند.

پ- وزارت ورزش و جوانان نسبت به معرفی سازمان‌های مردم‌نهاد جوانان علاقه‌مند به فعالیت و همکاری در حوزه گردشگری به وزارتخانه و سایر دستگاه‌ها و نهادهای ذی‌ربط اقدام کند.

ث) وزارت ورزش و جوانان اقدامات لازم برای احیا و توسعه ورزش‌های سنتی و بازی‌های بومی محلی را در راستای توسعه گردشگری ورزشی انجام دهد.

وزارت نیرو:

الف - وزارت نیرو در راستای استفاده از دریاچه‌ها، سد‌ها و منابع و مجاری آبی برای فعالیت‌های گردشگری نظیر ماهی‌گیری تفریحی، ورزش‌های آبی و سایر فعالیت‌های گردشگری در چهارچوب قوانین و مقررات همکاری کند.

ب - وزارت نیرو زمینه استقرار تأسیسات گردشگری در حریم پهنه‌ها، منابع، مجاری و تأسیسات آبی را در چهارچوب قوانین و مقررات فراهم آورد.

پ - وزارت نیرو تعرفه آب و برق تأسیسات گردشگری را که دارای مجوز یا پروانه بهره‌برداری معتبر هستند، فارغ از میزان مصرف و نوع کاربری، بر اساس تعرفه‌های بخش صنعت محاسبه و دریافت کند.

ت - وزارت نیرو در جهت معرفی و واگذاری اراضی همجوار منابع، مجاری و تأسیسات آبی دارای قابلیت گردشگری در چهارچوب قوانین و مقررات همکاری کند.

وزارت جهاد کشاورزی:

وزارت جهاد کشاورزی (سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور) با همکاری وزارتخانه، سازوکارهای مناسب جهت بهره‌برداری مطلوب از عرصه‌های جنگلی دارای ظرفیت اجرای طرح‌های گردشگری را تدوین کند.

وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی:

ب - تعیین و تأیید صلاحیت علمی و فنی برای صدور مجوز فعالیت مشاوران حقیقی و حقوقی در حوزه فعالیت‌های گردشگری بر عهده وزارتخانه است.

پ - وزارتخانه نسبت به تدوین ضوابط و استانداردهای آموزشی حرفه‌ای نیروی انسانی مشاغل مرتبط با حوزه گردشگری و نظارت بر اجرای آنها اقدام کند.

ت - وزارتخانه با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط، ساعات فعالیت محوطه‌ها، بناها و اماکن تاریخی - فرهنگی و تفریحی شهر را متناسب با نیاز و حضور گردشگران، به ویژه در ساعات غیراداری، تعیین کند. نیروی انتظامی در هماهنگی با وزارت کشور نسبت به تأمین امنیت این گونه فضاها اقدام لازم را انجام دهد.

ث - وزارتخانه در راستای توسعه حقوق جامعه میزبان نسبت به مدیریت تأثیرات گردشگری اقدام کند.

اقتصاد مقاومتی را صرفاً در حوزه‌های آن‌ها در بودجه سالانه اعمال نماید، در 5 بند آورده شده است که در بند سوم به گردشگری اشاره شده است. همین اهمیت خاص به گردشگری، گردشگری ورزشی، ورزش و معانی نزدیک به آن‌ها بارها در سایر ماده‌ها تکرار شده است: بند ب ماده 36 (گردشگری دو بار)، بند الف ماده 53 (صنعت ایرانگردی و جهانگردی)، ماده 94 (ورزش مدارس، ورزش همگانی، فدراسیون بین‌المللی ورزش‌های زورخانه‌ای و کشتی پهلوانی، ورزش روستایی و عشایری، ورزش بانوان و زیرساخت‌های ورزش)، بند ب ماده 97 (گردشگری مذهبی)، بندهای الف (گردشگری) و ب (گردشگری) ماده 98، ماده 99 (گردشگری)، و بندهای الف (توسعه گردشگری، ایرانگردی و جهانگردی)، ب (گردشگری جنگل و سواحل)، ت (گردشگری)، پ (مدیریت گردشگری)، ث (گردشگری) و ج (روستاهای هدف گردشگری) ماده 100. همانطور که مشاهده می‌شود سند برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران گردشگری را به عنوان یک موضوع محوری تلقی کرده و علاوه بر سیاست‌گذاری

و در متن سیاست کلی شماره ۵۰ آمده است «توسعه پایدار صنعت ایرانگردی به گونه‌ای که ایرانگردهای خارجی تا پایان برنامه ششم به حداقل پنج برابر افزایش یابد». آثار این سیاست‌گذاری در حوزه ورزش و گردشگری در اسناد تدوین شده بعد از ابلاغ سند مذکور به وضوح نمایان است به طوری که در سند برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، گردشگری، گردشگری ورزشی و معانی نزدیک به آن‌ها در مواد مختلف سند بارها تکرار شده است، در سند الگوی پایه اسلامی ایرانی پیشرفت، گسترش قطب‌های گردشگری طبیعی در بخش تدابیر سند مورد تأکید قرار گرفته و در نهایت با توجه به تأکید ماده ۱۰۰ برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، سند راهبردی گردشگری کشور تدوین شد. نکته‌ای که در مورد سند برنامه ششم توسعه در ارتباط با سیاست‌گذاری صنعت گردشگری بسیار مهم به نظر می‌رسد این است که در ماده ۲ این سند موضوعات محوری برنامه که دولت موظف است طرح‌های (پروژه‌های) مرتبط با آن‌ها و همچنین مصوبات ستاد فرماندهی

که بخش‌های درگیر در اجرای سیاست‌گذاری، در تدوین سیاست‌ها هم همکاری می‌کردند.

در مطالعه حاضر اسناد برنامه‌های پنج ساله اول تا پنج توسعه مورد بررسی قرار نگرفتند و تنها اسنادی که در حال حاضر دارای اعتبار هستند مورد بررسی قرار گرفتند. با این وجود ویسی سیاست‌گذاری گردشگری در این اسناد را مورد بررسی قرار داده و نشان داد که در برنامه اول توسعه تنها در یکی از خط‌مشی‌ها به ایرانگردی و جهانگردی اشاره شده (خط‌مشی‌های ماده 3)، در برنامه دوم توسعه اشاره‌ای به گردشگری و مفاهیم نزدیک به آن نشده، در برنامه سوم توسعه سه ماده، (مواد 164، 165 و 166)، در برنامه چهارم توسعه تنها ماده 114 و در برنامه پنجم توسعه مواد 11 و 12 به گردشگری و مفاهیم نزدیک به آن اشاره کرده است. مشاهده می‌شود که اهمیت گردشگری در نزد سیاست‌گذاران هنگام تدوین برنامه‌های اول تا پنجم توسعه بسیار کم بوده و این اهمیت کم هم دارای روند افزایش یا کاهش معینی نبوده و به طور متناوب افزایش یا کاهش یافته که به نظر می‌رسد نشان از عدم قطعیت آن‌ها درباره ارزش این صنعت می‌باشد. از طرف دیگر در اسناد مذکور تنها به گردشگری فرهنگی و تاریخی اشاره شده و هیچ اشاره‌ای به گردشگری ورزشی و سایر گونه‌های گردشگری مانند اکوتوریسم، ساحلی، دریایی، آب درمانی، سلامت، زمستانی و... نشده است در حالی که در مطالعه حاضر مشاهده شد که در برنامه ششم توسعه علاوه بر افزایش قابل توجه مواد و بندهای مرتبط با گردشگری به سایر گونه‌های گردشگری از جمله گردشگری ورزشی، مذهبی و طبیعت‌گردی نیز اشاره شده است.

می‌توان نتیجه گرفت بعد از ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه اهمیت گردشگری و گردشگری ورزشی در نگاه سیاست‌گذاران کلان کشور افزایش یافته اما با این وجود همچنان برای تدوین سیاست‌های حوزه گردشگری به خصوص گردشگری ورزشی نیاز به هماهنگی بین بخش‌های مجری سیاست‌های گردشگری با یکدیگر و با سیاست‌گذاران گردشگری وجود دارد تا اجرای سیاست‌ها با موفقیت همراه شود. با وجود افزایش اهمیت گردشگری و گردشگری ورزشی در چهار سند آخر، یکی از عوامل عدم موفقیت صنعت گردشگری را می‌توان به منابع سیاسی و فرآیند اجرایی نسبت داد. برای کسب موفقیت در یک موضوع کلان کشوری باید در ابتدا سیاست‌گذاری صحیحی انجام شود. پس از سیاست‌گذاری مناسب باید فرآیند اجرایی به خوبی تعریف و اجرا شود و منابع سیاسی مناسب در دسترس باشند. در خصوص صنعت گردشگری نیز به نظر نظارت بر اجرای سیاست‌ها نیز برنامه‌ریزی مناسبی صورت گیرد

کلی گردشگری به سیاست‌گذاری ورزش و گردشگری ورزشی نیز پرداخته است به طوری که توسعه ورزش مدارس، ورزش همگانی، فدراسیون بین‌المللی ورزش‌های زورخانه‌ای و کشتی پهلوانی، ورزش روستایی و عشایری، ورزش بانوان و زیرساخت‌های ورزش که می‌توانند موجب توسعه گردشگری ورزشی شوند را مورد توجه قرار داده و در کنار آن به گردشگری جنگل و سواحل نیز اشاره دارد. همانطور که در بالا اشاره شد تاکید زیاد این سند به گردشگری در بند الف ماده 100 نیز بسیار نمایان است آنجا که آمده است «سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مکلف است تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه، سند راهبردی توسعه گردشگری را در چهارچوب قوانین مربوطه با رویکرد استفاده حداکثری از بخش خصوصی جهت تصویب هیأت وزیران ارائه نماید». با وجود تاکید سند مذکور بر تدوین و تصویب سند راهبردی توسعه گردشگری در پایان سال اول برنامه متأسفانه سند راهبردی توسعه گردشگری کشور در سال آخر برنامه توسط وزارت تازه تاسیس میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ارائه و در تاریخ 1399/04/29 به تصویب هیأت دولت رسید. این تاخیر زمانی 4 ساله می‌تواند در عدم موفقیت سیاست‌های اعلامی موثر باشد. در تدابیر الگوی پایه اسلامی ایرانی پیشرفت تدبیر 34 به «گسترش قطب‌های گردشگری طبیعی، فرهنگی، مذهبی و سلامت با محوریت مناطق و مراکز هویت‌ساز» اشاره دارد. یکی از شاخه‌های گردشگری طبیعی یا اکوتوریسم، گردشگری ورزشی است و مشاهده می‌شود که در الگوی پایه اسلامی ایرانی پیشرفت سیاست‌گذاری در خصوص گردشگری و گردشگری ورزشی انجام شده است. سند راهبردی توسعه گردشگری کشور به عنوان آخرین سند توسعه‌ای مورد بررسی قرار گرفت که با توجه به هدف مطالعه حاضر که بر گردشگری ورزشی تاکید دارد تنها بخش‌هایی از این سند که به گردشگری ورزشی و مفاهیم مرتبط به آن اختصاص داشتند استخراج شدند. مشاهده می‌شود که در 17 بند از سند راهبردی گردشگری کشور به طور مستقیم به گردشگری ورزشی، معانی و مفاهیم نزدیک به آن و امور مرتبط با آن اشاره شده است. این موضوع نشان از افزایش اهمیت گردشگری ورزشی در نزد سیاست‌گذاران کشور دارد. با این وجود مشاهده می‌شود که متولی تدوین سند راهبردی گردشگری کشور وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی است و مجری این سیاست در بخش گردشگری ورزشی سایر وزارتخانه مانند ورزش و جوانان و وزارت نیرو که این موضوع می‌تواند اجرای سیاست‌های تدوین شده را با مشکل روبرو کند و بهتر بود می‌رسد علاوه بر سیاست‌گذاری مناسب، باید در زمینه اجرا و

بخش گردشگری کشور است. پیشنهاد می‌شود علاوه بر تلاش برای سیاست‌گذاری صحیح به منظور حصول نتایج مطلوب و موفقیت، منابع مالی، انسانی، مادی، حقوقی و سیاسی مورد نیاز سازمان‌های متولی تدوین و اجرای سیاست از طرف قوای سه گانه در اختیار آنها قرار گیرد همچنین با توجه به اهمیت گردشگری و گردشگری ورزشی در توسعه، بهتر است تا وزیر ورزش و جوانان و وزیر میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری عضو ثابت ستاد تدوین برنامه‌های ۵ ساله توسعه و یا سایر اسناد توسعه‌ای مرتبط با گردشگری و گردشگری ورزشی باشند.

تا صنعت گردشگری و گردشگری ورزشی کشور به جایگاه مناسبی دست یابد. همانطور که قبلاً گفته شد بر اساس ماده ۱۰۰ برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری موظف به تدوین سند راهبردی گردشگری کشور در سال اول اجرای برنامه بود که این امر با تاخیر چهارساله انجام شد که نشان دهنده: (۱) عدم اجرای درست سیاست اعلامی توسط سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری (وزارت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری) و (یا ۲) عدم نظارت صحیح و یا نداشتن منبع قدرت سیاسی مناسب از طرف سازمان مدیریت و برنامه ریزی به عنوان تدوین کننده برنامه ششم توسعه برای نظارت بر اجرای سیاست‌گذاری انجام شده در

REFERENCES

- Bhargava, RN. & Rajaram, V. & Tholson, Kei. Tiede, Lynn. (2016). *Ecology and Environment: Published by the energy and resources institute, India.*
- Dredge, D. Jamal T. (2015). “Progress in Tourism Planning and policy: A Post-structural Perspective on Knowledge Production”. *Tourism Management*. 51: 285-297.
- Estol, J. & Xavier, F. (2016). *European tourism policy: Its evolution and structure. Tourism Management*. 52: 230-241.
- Farahani, A., Esfahani, N., Zarei, M., Khaleghi Arani, H. (1393) *The Role of Destinations in the Development of Sport Tourism in Abu Dhabi, U.A.E (2004 – 2008). Sport Management*, 6(2), 215-230. (Persian).
- Funk, DC. Bruun, TJ. (2007). “The role of socio psychological and culture-education motives in marketing international sport tourism: A cross cultural perspective”. *torism management*. 28 (3):806-819.
- Ghyami Rad, A., Moharramzadeh, M., Hosseinpour, B. (1387). *Relationship between the views of sports managers and tourism managers and the factors of sports tourism in Iran. Olympics*, 2 (16), 61 -51. (Persian).
- Hafez Nia, MR., Ramezani Darabi, I. (1382). *Comparative study of spatial reflections of tourism policies before and after the Islamic Revolution Case study: Babolsar. Geographical researches*. 18(4), 47-59. (Persian).
- Higham, J. Hinch T. (2006). *Sport and Tourism Research: A Geographic Approach. Journal of Sport & Tourism*. pp: 31-49.
- Hinch, T. Higham, J. (2011). *Sport tourism development*. 2nd ed. Channel view publicatios.
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf
- Jahanian, M. (1395). *The role of the government in the development of Iran's tourism economy with a focus on the resistance economy. Journal of Tourism and Development*, 5 (9), 177-156. (Persian).
- Joppe, M. (2018). *Tourism Policy and Governance: Quo Vadis?, Tourism Management Perspectives*. 25: 201-204.
- Kamble, Z. Bouchon, F. (2018). “Tourism Planning and a Nation’s Vision: A Review of the Tourism Policy of Sri Lanka”. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2014; 144: 229-236.
- Kurtzman, J. (2005). *Economics impacts: sport tourism and the city, Journal of Sport Tourism*. 10(1): 47-71.
- McConnell, A. (2010). *Understanding Policy Success: Rethinking Public Policy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Moharramzadeh, M., Seyed Ameri, M., Seiedi, M., Mohammadi, Mitra. (1393). *Evaluation of the Most Important Effective Indicator on Development of Sport Tourism Marketing. Sports management and development*. 2(2), 45-31. (Persian).
- Mousavi, MH., Asl, Z S., Asl, LS. (1397). *Distribution of Rural Tourism Income between Key Sectors of the Economy. Quarterly Journal of Tourism Management Studies*, 13(1), 137-156. (Persian).
- Naimi Majd, M., Naimi Majd, A. (1398). *Sustainable Tourism Future Studies, New Approach in Resilient Economy (Case Study: Experts in tourism and hotel industry) . Journal of Future studies Management*. 30(1), 200-212. (Persian).
- Nasohian, R., Tavasoli Naeeni, M. (1399). *Restrictions and legal problems of foreign investment in the tourism industry while maintaining environmental considerations. New Attitudes in Human Geography*, 12(2), 269-293. (Persian).

- Nwaogu, FC. (2020). Implementation of government policy, effective leadership and engagement of qualified personnel as key indices for the development of sport tourism in Nigeria. *European Journal of Physical Education and Sport Science*. 6(2): 32-39.
- Penny Wan, YK. (2013). "A Comparison of the Governance of Tourism Planning in the Two Special Administrative Regions SARs of China - Hong Kong and Macao". *Tourism Management*. 36: 164-177.
- Saeedi, AA., Beheshti, SM., Rezvani, R. (1391). Major obstacles to tourism policy from the perspective of experts. *Tourism planning and development of the year*, 1 (2), 56-33. (Persian).
- Sharpley, R. (2002b). Sustainability: A Barrier to Tourism Development?. In: *Tourism and Development: Concepts and Issues*. Edited by Richard Sharpley and David J. Telfer. Channel View Publication. Pp:319-337.
- Weed, ME. Bull, CJ. (1997). Integrating sport and tourism: A review of regional policies in England. *Progress in Tourism and Hospitality Research*. 3(2), 129- 147.
- Weed, ME. (2005). A grounded theory of the policy process for sport and tourism. *Sport and Society*. 8(2): 356- 377.
- Weed, ME. (2001). Towards a model of cross-sectoral policy development in leisure: The case of sport and tourism. *Leisure Studies*. 20(2); 125-141.
- Weed, ME. (2003). (Why the two won't tango: Explaining the lack of integrated policies for sport and tourism in the UK. *Journal of Sport Management*. 17(3); 258-283.
- Weissi, H. (1396). "Study of tourism industry policy in the upstream laws of the Islamic Republic of Iran". *Quarterly Journal of Strategic Studies in Public Policy*. 7 (25): 93-112. (Persian).
- Weissi, H., Mehmandoust, Kh. (1394). "Study of barriers to the development of Iran's international tourism industry with emphasis on inbound tourism." *Geopolitical Quarterly*. 11 (1): 156-135. (Persian).
- World Tourism Organization website: UNWTO
- Weed, ME. (2006). The influence of policy makers' perceptions on sport tourism policy development. *Tourism Review International*. 10(4): 227-240.
- WTO. News releases: World Tourism Organisation and International Olympic sports committee to renew partnership (10 June 2004). Available from: [http://www. World tourism.org/newsroom/Releases/archives.htmS](http://www.Worldtourism.org/newsroom/Releases/archives.htmS). [Accessed on: 21 March 2007].
- Tang, X. (2017). "The Historical Evolution of China's Tourism Development Policies (1949-2013) - A Quantitative Research Approach", *Tourism Management*. 58: 259-269.
- Zarei, S. (1384). Analytical study of sports tourism in Tehran (Master's thesis). Islamic Azad University, Science and Research Branch of Iran. (Persian).
- Zargham Boroujeni, H., Bazrafshan, M. (1395). The Framework for Formulating Tourism Policies of Islamic Republic of Iran. *Biannual Journal of Social Studies in Tourism*, 8, 51-77. (Persian).
- Zargham Boroujeni, H., Sedaghat, M. (1396). A Process Model for Sustainable Tourism Development of Islamic Republic of Iran (A Grounded Theory Model Based on Five-Year Economic, Social and Cultural Plans of Iran). *Tourism and Development*, 7(3), 57-73. (Persian).